

นิราศพระประชม

พระนิพนธ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

ทรงตรวจสอบชำระ

PL

4209.1

ว 25 ๕ 6

25 26

เป็นที่ระลึกในงานทำบุญอายุครบ ๘๖ ปี

ธรรมสิริชัย (ยิต . ยิตวิบุโล)

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

ณ วัดพระปฐมเจดีย์ฯ อำเภอเมือง นครปฐม

วันที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖

นिरาศพระประชม

พระนิพนธ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

ทรงตรวจสอบชำระ

พิมพ์ด้วยเงินที่ระลึกในงานทำบุญอายุครบ ๘๖ ปี

พระธรรมสารีย์ (ขิต ขิตวิปุล)

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

ณ วัดพระปฐมเจดีย์ฯ อำเภอเมือง นครปฐม

วันที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖

นิตราศพระประถม

พระนิตราเช

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

ทรงตรวจสอบชำระ

เลขทะเบียน..... 49556

เลขหมู่

PL
4209.1
๐25๒6
2526

เลขหมู่หนังสือ ๘๕๕.๕๑๑๓

ISBN 974-7922-11-8

พิมพ์ครั้งแรก

พ.ศ. ๒๔๘๕

ในหนังสือชีวประวัติ

พิมพ์ครั้งที่ ๓,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๒๖

ในงานทำบุญอุทิศครบ ๘๖ ปี ของพระธรรมสิริชัย (ชิต ชิตวิบูล)

พิมพ์ที่ บริษัท ประจวบคี จำกัด

เลขทะเบียน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ๖๐๘-๒๗๑๘-๔๐๘-๑๐๘

๐๐ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กรุงเทพฯ กรุงเทพมหานคร

คำนำ

ในงานทำบุญอายุครบ ๘๖ ปี ของพระธรรมสิริชัย (ชิต ชิตวิบูล) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร กำหนดงานวันที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖ นายดำรง กตกิจ ไวยาวัจกรวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และหัวหน้าสำนักงานจัดประโยชน์ และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ ได้มาแจ้งแก่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ว่ามีความประสงค์จะขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง นิราศพระประธม พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เพื่อพิมพ์ถวายเป็นที่ระลึกในงานนี้ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามประสงค์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงเป็นกวีสำคัญท่านหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้ทรงพระนิพนธ์เรื่องนิราศพระประธมนี้ เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวงษาสนิท ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า-

(๔)

เจ้าอยู่หัว นับว่าเป็นโคลงนิราศที่มีความไพเราะ และหา
อ่านได้ยากยิ่งเรื่องหนึ่ง มีการนำออกตีพิมพ์ครั้งแรกใน
หนังสือวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ต่อมาพระราชวรรังษี
เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งอุป
นายกราชบัณฑิตยสภา ได้ทรงนำฉบับพิมพ์ครั้งแรกมาตรวจ
สอบชำระใหม่กับต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นสมุดไทยตัวกินสอขาว
และทรงขออนุญาตให้พิมพ์เป็นครั้งที่สองในงานพระราชทาน
เพลิงศพหม่อมเจ้ากล้าภัก ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
วงษาราชสนธิ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ จนถึงครั้ง
นี้ นับเป็นการพิมพ์ครั้งที่หก พร้อมนี้ ได้นำพระนิพนธ์คำนำ
ของท่านผู้ตรวจสอบชำระมาพิมพ์รวมไว้ข้างหน้าเรื่องด้วยและ
ได้รักษาอักษรวิธีไว้ตรงตามต้นฉบับเดิมทุกประการ

อนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียงคำ
ปรารภให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำ

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลบุญราศี อันเป็น
ส่วนกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่คณะศิษยานุศิษย์ และท่าน
ที่เคารพในพระธรรมสิรินัย (ขิต ขิตวิไล) ได้จัด

(๕)

พิมพ์หนังสือเรื่องนิราศพระประธม ถวายเป็นที่ระลึกใน
ครั้ง^{๕๕} ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย^{๕๖} ชงเป็นนิตยภัต^{๕๗} ขอบุญเขต
จงกลบัณฑาลให้พระธรรมสโรช^{๕๘} (ชิต ชิตวิบูล) จงเจริญ
รุ่งเรืองในพระบวรพุทธศาสนา และเพียบพร้อมด้วย
จตุรพิธพร^{๕๙} ๔ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอด
กาลนาน เทอญ.

(คุณหญิงอารี กุลตัมภ์)

อธิบดีกรมศิลปากร

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

๑ มีนาคม ๒๕๒๖

คำปรารภ

วันที่ ๒๒ มีนาคม ได้หมุนเวียนบรรจบครบรอบอีก
คำรบหนึ่ง บรรดาศิษยานุศิษย์ในพระเดชพระคุณท่าน
เจ้าคุณ พระธรรมสิริชัย (ชิต ชิตวิปโล) เจ้าอาวาสวัด
พระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อดีตเจ้าคณะภาค ๑๔ ได้
พร้อมใจกันจัดทำบุญครบรอบวันเกิด ถวายแก่พระเดช-
พระคุณ ฌ กุฎิสรรสุนทรนาฎ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหา-
วิหารเป็นประจำทุกปี

ในวาระที่ถึงคล้ายวันครบรอบวันเกิด ของพระเดช-
พระคุณเมื่ออายุครบ ๘๖ ปีของพระเดชพระคุณในบั้น ๗
กับวันอังคารที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๒๖ คณะศิษยานุศิษย์และ
ท่านที่เคารพนับถือ จึงมีรายชื่ออยู่ท้ายเล่มนี้ ได้ปรึกษา
หารือกันว่าควรจะทำพิมพ์หนังสือ อันมีประโยชน์เกี่ยวกับ
องค์พระปฐมเจดีย์ แจกเป็นอนุสรณ์ ร่วมกับหนังสือ
นิบาตชาตก ซึ่งพระเดชพระคุณได้มีวิริยะ อุตสาหะแปล
และเรียบเรียงด้วยตัวพระเดชพระคุณเอง พิมพ์แจกเป็น

ธรรมเนียมในวันครบรอบวันเกิดของพระเดชพระคุณ เป็น
ประจำทุกปี เพื่อเป็นการสนองมิตีความดีที่พระเดชพระคุณ
มีต่อศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือโดยทั่วไป จึงได้
เลือกเรื่อง นิราศพระประธม ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิท
เพื่อให้ครบชุดกับนิราศของหลวงจักรปราณี และของสุนทรภู่
ที่พิมพ์ไปครั้งก่อน ทั้งนี้จึงได้มอบให้ พระมหาพิณ
จันทูปโม ป.ธ. ๙ ติดต่อกับกรมศิลปากรซึ่งถือกรรมสิทธิ์
เพื่อขออนุญาตพิมพ์แจกแก่ผู้ร่วมงานอันเป็นมงคลน ทาง
กรมศิลปากรก็อนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ ทางคณะศิษยานุศิษย์
จึงขอขอบคุณกรมศิลปากรเป็นอย่างสูงในขั้นนี้ด้วย

ขอขอบคุณผู้รวมทั้งสารัตถประโยชน์ และส่วน
ดีของหนังสือเล่มนี้ จึงบังเกิดผลแด่พระเดชพระคุณ
พระธรรมสิริชัย ผู้เป็นหลักร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นเมิ่งขวัญ
แก่ศิษยานุศิษย์ ญาติมิตร และท่านที่เคารพนับถือ
ตลอดไป

นายคำจี้ กกลกิจ

ไวยาวังกรวัดพระปฐมเจดีย์ ฯ และหัวหน้าสำนักงาน
จัดประโยชน์และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์

พระนิพนธ์ค่าน้ำ

พระราชวรวงศ์เชอ กรมหมื่นทิพยาสงคราม

ผู้ทรงตรวจสอบชำระ

พระเจ้าบรมวงศ์เชอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
ทรงพระนิพนธ์นิราศในรัชกาลที่ ๓ เมื่อพระชนม์ ๒๖
พรรษา เวลานั้นยังทรงพระยศเป็นกรมหมื่น เสด็จจ้อยวัง
ในคลองตลาด ซึ่งเรียกตามตำนานว่าวังแก้ววังท้ายหีบผุย วัง
ที่ ๓ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ
ให้เสด็จย้ายไปอยู่วังริมแม่น้ำเจ้าพระยาใต้วัดพระเชตุพน ซึ่ง
เป็นวังเดิมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครั้นถึงรัชกาลที่
๔ เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับพระราช
ทานบวรราชาภิเษก เสด็จย้ายจากพระราชวังเดิม (ธนบุรี)
เข้าไปประทับในพระราชวังบวรแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงวงษาธิราช
สนิทเสด็จย้ายไปอยู่พระราชวังเดิม ได้เสด็จอยู่ที่นั่นต่อมา
จนสิ้นพระชนม์

ผู้อ่านโคลงนิราศนี้ ถ้ายังมิได้เห็นมาก่อนแล้ว
ก็คงจะเห็นเหมือนกันหมดทีเดียว กรมหลวงวงษาธิราช-

(๑๐)

สนิท ทรงพระปรีชาในเชิงกวีเป็นอันมาก นิราศนั้นว่า
เป็นกาพย์กลอนรุ่นแรกที่ทรงแต่ง ก่อนนั้นคงจะได้ทรงแต่ง
สั้น ๆ เป็นท่อนเล็กท่อนน้อยมามากแล้ว แต่หากไม่เป็นคำ
เป็นสั้นจึงไม่มีเหลืออยู่ โคลงจินตคามซึ่งเป็นหนังสือสำคัญ
อยู่อย่างหนึ่งในกาพย์กลอนไทยนั้น ทรงแต่งภายหลังนิราศ
ราว ๑๕ ปี

การแต่งนิราศนั้น แต่ก่อนมาไม่ว่าใครแต่ง คงจะ
เห็นความทำนองเดียวกันแทบทั้งนั้น ขึ้นต้นย่อพระเกียรติ
พระเจ้าแผ่นดิน แล้วปรารภการไปทางไกล กล่าวละห้อย
ละเหี่ยเป็นห่วงเมีย บางคนแสดงวิตกว่าเมียอยู่ข้างหลังจะไม่
รักษาสัตย์ต่อผัว ทักกล่าวเช่นนั้นถ้าคิดดูตามความเห็นธรรมดา
ในสมัยนั้นก็เป็นการดูหมิ่นอย่างร้ายแรง แต่อันที่จริงเป็น
ของซึ่งแต่ก่อนเขาไม่ถือ หรือเป็นของให้อภัยแก่ผู้แต่งนิราศ
เพราะการกล่าวเป็นห่วงเมียว่าเกรงชายอื่นจะมาลอบปลงกเป็น
ชู้นั้น เป็นวิธีกล่าวยกยอความงามเลิศสอยซึ่งเป็นทศของกา
ชายทั้งหลาย ใครเห็นก็ต้องอยากได้ เหมือนถ้ากล่าวเป็นห่วง
เพชรว่ากลัวถูกขโมย ก็หาเป็นการดูหมิ่นเพชรไม่ ที่พูด

เช่นฟังเหมือนหนึ่งหาว่าหญิงไม่ใช่คน แต่ถ้าจะพูดตาม
 ทางที่เขาแต่งหญิงก็ไม่ใช่คนจริง ๆ เขาแต่งประสงค์จะเชิด
 ความงามให้เด่น แลความงามนั้นเป็นคุณงาม ถึงจะมีใน
 ตัวมนุษย์ก็หาใช่มนุษย์ไม่ ตามนัยเช่นนี้อาจกล่าวต่อไปได้
 อีกชนหนึ่งว่า เมียทุกสาวในนิราศนั้นเป็นของไม่จำเป็นจะ
 ต้องมีตัวมตน เป็นแต่ความคิดเป็นเครื่องนุกนึ่งสำหรับช่วย
 ให้แต่งโคลงไพเราะเท่านั้น เมียจริง ๆ อาจเป็นคนแก่หรือ
 เป็นหญิงปราศจากความงาม ซึ่งถ้านึกถึงจริง ๆ ก็ไม่เป็น
 เครื่องนุกนึ่งให้กาพย์กลอนไพเราะเกิดขึ้นได้ บางที
 เมื่อเวลาไปจากบ้านนนมैयाไปด้วย หรือนิราศนั้นแต่งเมื่อ
 กลับถึงบ้านแล้ว หรือแต่งสำเร็จเมื่อกลับถึงบ้านแล้วช้านาน
 ก็เป็นได้ ข้าพเจ้าเองก็เคยแต่งโคลงนิราศเมื่อไม่ได้ไปไหน
 เลย แลในเวลานั้นเมียก็ยังมี ข้อที่ไม่ได้ไปไหนแต่ไม่มี
 เมียนั้น หาเป็นเครื่องกีดกันไม่ให้แต่งโคลงนิราศไม่ ที่จะ
 นำมากล่าวเช่นนั้นเพื่อจะแสดงว่าเมียในนิราศนั้นเป็นความคิด
 เท่านั้น ไม่ใช่คนเลย

วิธีแต่งนราศี เมื่อกกล่าวเป็นห่วงเมื่อยแล้ว ถึงตอน
 เดินทางเมื่อไปถึงไหนก็เอาข้อตำบสนน หรือทั้นนมากกล่าว
 เทียบโยงไปให้ดังเมียงจนได้ ตอนเดินทงเมื่อกกล่าวถึงต้นไม้
 แลสัตว์ต่าง ๆ ก็เลือกเอาแต่ต้นไม้แลสัตว์ซึ่งพอจะพูดวกเข้า
 หาเมียงได้้อย่างเดียวกัน วิธีแต่งเช่นทว่านจะว้ายากก็ไม่ใช่
 จะว่าง่ายก็ไม่เชิง ทว่าไม่ยากก็เพราะความเปรียบนนั้นมักจะ
 หนักไ้ในทันที แลไม่จำเป็นจะพูดถึงอะไรที่จะวกเข้าเปรียบ
 กับนางไม้ได้ วิธีเปรียบนเป็นศนวนนกแก้วหรือตนแก้วก็
 เปรียบว่านางคือแก้ว หรือแก้วทวแก้วใจ แล้วยเลยใช้แก้ว
 แปลว่านางที่เดียว ฉะนั้นเป็นศว้อย่าง ส่วนทว่าไม่ยากก็เพราะ
 การเปรียบเช่นนเขาทำกันมานานแล้ว ผู้แต่งใหม่จำจะต้อง
 หลีกเลี้ยงไม่ให้เหมือนของเก่า ต้องให้ดีกว่าหรืออย่างน้อย
 ไม่ให้เลวกว่า มิฉะนั้นกชายหน้า

กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงพระนิพนธ์กทำนองน
 แต่ไม่ทรงค้ำเนินตามรอยทางเก่าที่เอาอย่าง (มักใช้ว่า
 “ลือ”) กันเป็นทอด ๆ เหมือนนรินทรอินเอาอย่างศรี-
 ปราชญ์ ๆ เอาอย่างคนอื่นต่อชนไปอีก เช่นรำพึงว่าจะฝาก

นางกับใครที่ ผากพระอินทร์ก็เกรงจะเป็นชู้ ผากนั้นก็เกรง
 อย่างนั้น ผากนั้นก็เกรงอย่างนั้น ในที่สุดผากนางกับใจนางเอง
 จึงเบนต้น กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงระบุชื่อนิราศซึ่ง
 นิยมกันว่าดี คือ กำพรลทวาทศมาส นิราศของพระ-
 พิพิธสาดี (เดิมเป็นพระศรีภุภวีปริชาผู้แต่งอุเทนคำฉันท์
 พระสุนคำฉันท์ แลสุทธรรณูคำฉันท์) นิราศพระยาตรัง
 แลนิราศนรินทร์ แต่ทรงกล่าวว่า “ไปลักเทียบคำโบราณ
 อันอ้าง” ซึ่งเป็นความจริงโดยประการที่มิได้ทรงเพ่งเล็งเอา
 อย่างใคร เป็นแต่ทรงเดินรูปตามแบบนิราศ แลถ้าไม่ทรง
 เช่นนั้นก็ไม่นับเป็นนิราศ

ในการชำระครั้งนี้ได้ความรู้ใหม่อย่างหนึ่งว่า เมื่อ
 กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงพระนิพนธ์นิราศนั้นแล้ว ได้
 ทรงนำถวายพระอาจารย์ คือ สมเด็จพระปรมานุชิต-
 ชิโนรสให้ทอดพระเนตรแลทรงแก้ไข สมเด็จพระ-
 ปรมานุชิตทรงอ่านแล้ว จะได้ทรงแก้บ้างหรือไม่ไม่ทราบ
 ปรากฏแต่ว่าในฉบับสมุทไทยตัวดินสอขาวของกรมหลวงวง-
 ษาธิราชสนิท (ซึ่งเกี่ยวน้อยในหอพระสมุดวชิรญาณ) นั้น

เขียนเป็นตัวบรรจงฝีมืองาม แต่มีรอยขีดมาตัวบรรจงแล้ว
เขียนตัวหวัดเปลี่ยนไปหลายแห่ง ที่แก่นหนักขึ้นกว่าเดิมทุก
แห่ง ผู้แกจะเป็นสมเด็จพระปรมานุชิตหรือกรมหลวง
วงษาราชสนิทจะทรงเองก็ทราบไม่ได้ ทราบได้แต่ว่าเมื่อ
สมเด็จพระปรมานุชิตทรงอ่านตลอดแล้ว ก็ทรงโคลง
เติมลงข้างท้ายว่า

๑ กรมวงษาราชสนิทผู้	ปรีชา เขียวแฉ
เรียบรจเรขกถา	เพราะพร้อง
เนื่องเนกคณเมธา	ทุกทิว อานเฮย
ควรจกยอยศชวรวง	แซ่ขันสรเสริญฯ

การชำระหนังสือนี้ เมื่อแรกได้ใช้ฉบับที่พิมพ์ใน
หนังสือ “วชิรญาณ” ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นต้นฉบับ แต่เมื่อ
อ่านตรวจไปได้หน่อยหนึ่งก็เห็นได้ว่ามีผิดจนเสียความเป็น
หลายแห่ง ที่สงสัยว่ามีก็เพราะอ่านไปกว่าสี่พระโษษฐกรม-
หลวงวงษาราชสนิท แต่ไม่ถึงเสียความก็มี จึงได้ให้หยิบ
ฉบับสมุดไทยที่กล่าวมาแล้วออกมาสอบ ก็ได้ความที่ถูกต้อง
ดังที่กล่าวโดยมาก เห็นได้ทันทีว่าฉบับสมุดไทยนั้นเป็นฉบับที่

(๑๕)

ตลอดจนตัวสะกดแลการันต์ก็ไม่พลัด ๆ เพลิด ๆ เหมือนหนังสือสมุทไทยโดยมาก ตัวสะกดแลการันต์นั้นใช้เหมือนกับที่เราเคยใช้กันก่อนสมัยปัจจุบัน เข้าใจว่ากรมหลวงวงษาธิราชสนิทคงจะทรงใช้อย่างนั้น ผู้ชำระเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงตัวสะกดซึ่งเคินเป็นหลันแต่โบราณมาถึงปัจจุบันนี้เป็นของซึ่งผู้ศึกษาพึงสังเกต เพราะฉะนั้น มือได้งานฉบับที่เรียบร้อยถูกต้องตามวิธีซึ่งผู้มีความรู้เขียนกันในกรุงเทพฯ เมื่อประมาณ ๗๐ ปีมาแล้ว ก็ควรพิมพ์ไว้ให้เห็นเป็นเครื่องเทียบกับวิธีตัวสะกดในสมัยนี้ เหตุคึงนั้นจึงได้ชำระหนังสือนิราศเล่มนี้ ตามที่กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเขียนแต่ในทิวบางแห่งซึ่งผู้ชำระมีคำจะกล่าว ก็หมายเลขแต่เขียนกล่าวลงไว้เป็นตัวหนังสือเล็กในเบื้องล่างแห่งหน้านั้น ๆ

พินธุวาทน

กรุงเทพฯ วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

โคลงนิราศพระประธม^(๑)

(คือพระปฐมเจดีย์บดิน)

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
แต่ครั้งยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวงษานันท
ทรงพระนิพนธ์

เมื่อมะเมีย จุลศักราช ๑๑๙๖ (พ.ศ. ๒๓๗๗)

๑ ร่าย เปรมปรีตารมเยศ เหตุกุศลสุจริต หวังบุญชิต-
ชินธาตุ พุทธไสยาสน์สถูปสถาน โนนานต์นุประเทศ เขต
แขวงแคว้นนครศรี นครไชยศรีสมญา โดยศรัทธาธมฺมิติ พิสุทธิ
สุนทรภาพ มลละมล้างบวบ่าบัต สกการสัจเคารพย์ आयติ
ภพหวังผล ทำงงานการปราชญ์ เรือนิราศพจนา ปอง
ปรีชาธานี วิริงงสุฤษคิกกลดอน อารรดเสฐสำเรอง นำทอง
ธรรมบัตติศย์ กิจกระวีวรชาติ โอภาษแผ่นเพสุธา เจลอม
อยุทธยายงยศ เสาวภาภย์พจนบรรหาร ภอกระเชมสานต์
อภิโมหน์ มาโนชนิกนิพนธ์ แสดงตำบลทุกตัว ผดุงพระ
เกียรติไทท้าว ธิราชผู้ผ่านถวัลย ราชนา ฯ

(๑) "ประธม" คำต้นฉบับใช้ ธ บ้าง ท บ้าง สันเกตไม่ได้ว่าตั้งใจใช้
อักษรไหน จึงพิมพ์ไว้ตามเดิม

๑ โกลินทร์บุรินทร์รัตนอ้างอิง
ยศที่ย่อยชยาอัน
ไทรรัตน์จรัสเจียรจันท์
โอภาสพระศาสน์แพรว

ไอสวรรค์ สวรรค์ฤา
ล่องแล้ว
จรูญโลกย์ แลเส
เพรอกศหนักกว่าเพรง ฯ

๒ มรกฎใหญ่ยอดแก้ว
คืออนันต์มรุตนา
เมืองหมื่นอื่นห่อนหา
เป็นตลกโกลเกสรพัน

ปฎิมา กรรฎา
เลอกลั่น
เทียมเท่า ถึงเลย
พิภพตัวใดเสมอ ฯ

๓ เรื่องรัตน์บริยัติพร้อม
แปดหมื่นเสกสีพัน
ภูวเรศสุฤษติรงสรรค์
ชีโนวาทศาสน์ล้วน

ธรรมชั้น
ถั่วถ้วน
จบฉบับ หลายเส
เลอกลั่นผลบุญ ฯ

๔ แสนสงฆ์ปริสุทธิสร้าง
สามณะธรรมธรา
เดือกถ่องธวัชกาสา
สังฆรัตน์จรัสรุ่งดาว

สิกขา ไทยเสย
อะคร้าว
วพัตรเพรอกศ ภพพอ
สิ้น^๕พื้นแผ่นดินไมท ฯ

๕ ปราสาทสูงสุดห้อง	เวหา คลแฮ
อร่ามรัศมีประกายศรั(๑) ประภา	ส่องแผ้ว
สิงหาคันราชทวาร	จรจร แลฤ
เดกง่องทองแถมแก้ว	กระจ่างแจ่มแสงสุรีย์ ฯ
๖ โสภากาวาศลวัน	โอฬาร หลายชัย
อุโบสถสถูปธาตุสถาน	ทิวสร้าง
เจดีย์วิหารการ	บุเรียนเทศ(๒) ธรรมนา
รเบียงรเบียบเพียบพระสร้าง	ประเสริฐสุดสิ้นถิ่นสงฆ์
๗ เสรีจสารขานยศเฝ้า	อยู่ททยา ภพแฮ
ห่อนวิถารกฤษฏา	ย่อยยั้ง
จักพร้อมเรื่องรจนา	นิราศพม่า พจน์พอ
ไปภิวัตมหาราตุ ตั้ง	ชื่ออ้างประชมประโหมฯ
๘ ถวิลวันเริ่มสร้างรัก	แรมโรท
ไปแต่กายใจโหย	ห่วงน้อง
จักภาสศสวาดีโดย	โศสควก แคนา
เพราะแม่อยู่แยกห้อง	ห่อนได้สมประสงค์ ฯ

(๑) “ประกายศรั” คำนี้เราเขียน “ประกายศรั” โดยมาก

(๒) “เทศ” ต้นฉบับสมุดไทยเขียนอย่างนี้ ที่เขียนกันธรรมดาบางทีจะ
เต็ม น

๑๖ สุกตวงดินห้องห่อน
เลือกภักตร์จกเสียใจ
เมื่อหมกทฤษัศสถาน ไกล
ลำบากบ่าวไพร่เต้า

๑๗ ประสงค์แต่สุดสวาทสร้อย
กิติไกรภาษนิษฐจร
แรมเรือเมื่อหนาวนอน
ยุ่งกัศหวังวาน้อง

๑๘ สายัณห์สรียะเยื้อง
นายมหากษณะเครื่องลง
พลพายบายเรือตรง
หวดห้วงสุดสวาที้แก้ว

๑๙ จวนลงเรือจากแล้ว
ใคร่ส่งสารสมรธา
จนใจจกไปมา
ได้แต่ส่งลมต้อย

ภาไป
โศกเศร้า
เรือมาก ลำแม่
ต่างต้องคิดตาม ฯ
สายสมร เคียวแม่
เพื่อนพร้อม
แนบอุ่น ออกเย
บักเบื่องปฤชฎาณัก ฯ
อัยภูงค์
เสร็จแล้ว
ประทับใจทำ รับแช
เกษนึ่งนางเคียวว
แดหา นุชเชย
สักน้อย
ลาแม่ แล้วแม่
บ่ายหน้าลาสมร ฯ

๑๓ นาวาคธาเกิดอนคลอย
 ถวิลบ่วายอาวรณ์
 เกสือกพีห่างเหสมร
 วิทกแต่รักจักค้าง

๑๔ ไ้อีศรีเสาวภากยผู้
 ยามนิราศศรัภ
 ปรานี่นุรงงลักษณี่
 ไครจักแอบแนบข้าง

๑๕ ถึงตพานเกรงข้ามคิต
 เกษศย์สุจริตสมาน
 เรียมจากนุชไปนาน
 ขอจิตรัสคเสน่หาน

๑๖ เอนตุเยาวอยู่ห้อง
 ภัคทรพีผองผิวนวล
 รั้นทวยรทคกรวญ
 เสวยสขตต่างน้ำ

สพานมอย
 สวาดีร้าง
 จักกลับ ใจแม่
 คุชคนคานแขวน ฯ

เพ็ญภัคทร พี่เยย
 เรอศร้าง
 ลาญเทวศ เคียวแม่
 คุ้เกล้ากลังถนอม ฯ

อธิษฐาน ใจเยย
 มิกรหมั่น
 เนาเนิ่น วันแม่
 แน่วเพียงสพานกรง ฯ

โทยหวด
 จักคล้า
 ไครปลอบ เป็ลของแม่
 เนตรน่านองเซนย ฯ

๑๖ มาละสมานข้างช่อง	นึกคิด
สพานก่อกออปอิฐ	แน่นแท้
ขอสดเสนให้สนิจิตร	จงแน่น
ตั้งสพานข้างแล้	ลากล้อฎาไหว ฯ
๑๗ ออกคลองตลาดกลาศเคราะห์	เสียใจ
แลล็บชด โนยไหล	หลังย่อย
ใจหนึ่งจากจรไป	ใจหนึ่ง แน่แม่
ไอ้ว่ากำมัจจล้อย	กลาศคล้ายวายชนม์ ฯ
๑๘ ภออกอกแม่น้ำคำ	แซงหาย
เห็นแต่เรือแพราย	เรียบริ้อย
บเห็นสาวเหล่าแพขาย ^(๑)	สรรพลึง ของนา
ยิ่งสลตใจละห้อย	ห้วงน้องนางเดียว ฯ
๑๙ วัคกัลยถนมิตรแมน	มิตรกุศล ร่วมฎา
ผคงร่วมรศฤกทีถด	แนบน้อง
บ้ำาเพือเพื่อนกุศลผด	เพรงภพ ฎาแม่
ในภพนังฟอง	เสนให้สร้อยสุดสมาน ฯ

(๑) “บเห็นสาวเหล่าแพขาย” ตรงนี้มีควรจะ ๕ พยางค์ แต่มี ๖
ต้องอ่านช่วย คืออ่าน “บเห็น” ให้ติดกันเป็นคำเดียว

๒๑ ๑ บางหลวงชลเขียวชง

เป็นชวากแจวรคน

เสมอเริ่มเมื่อจรด

ใจพวนกลร้อย

เวณวน

กลนกล้อย

เค็ดสวาคี มาแม่

ตระหลบรคินสถาน ฯ

๒๒ ๑ วิไซเนนทรก่อบ้อม

บ้อมก่ปรากฏนาน

เริ่มก่อรักสมักสมาน

ขออยู่คตินฟ้า
ชูชู

ปรากฏ

อยู่ชั่ว

เสมอซพ พี่แม่

อยู่รเสมอสลาย ฯ

๒๓ ๑ วงขุนหลวงทากสร้าง

สนุกุศลกรรมทัน

ราชธานีเป็นพลัน

แต่ราชวงศ์ยังเยื้อง

สรพสรรัก ไว้แซ

ปลิดเปิดอง

ตกต่าง กรมแม่

ยักย้ายหลยกล ฯ

๒๔ ๑ เห็นสถานสถิตย์ราชวัง

พระนิเวศน์ยังนิยม

เริ่มจากนุชแรมชม

รักเกิดอภัยรักร้าย

เริ่มกรม ทรวงเอย

ยักย้าย

ทันกลับ มาแม่

เรอสร้างแรมเริ่ม ฯ

๒๕ ๑) นาวาสุนัข
ไพโรจิตรพิศตบรรพ์
โอฬารตระการบรร
อวาศไต่ไปอ้าง

๒๖ ๑) หวลหวลบัวฉกรพัน
เห็นแต่ดวงดาวจันทร์
พิศ^๕พินชลาฝัน
บงบัสบหม่มหน้า

๒๗ ๑) วัคอรุณคึกคิมเนื้อ
เคยประทับทรงวงมุน
ยามหนาวแม่มิคุณ
แจกออรุณเรืองห้อง

๒๘ ๑) กลองนครบาลชอตง
บัณฑกรบาลสุญ
กิตยามพิโยคพอล
สุญเส้อมสังวาศก้าน

เชตุวัน
ราชสร้าง
เจอกเนตรี ยิงพ่อ
เทียบแท้ถึงสอง ๖

วิภาพรรณ
แจ่มฟ้า
ภบแท้ ชลเฮด
แม่หน้านวลเฉลอมมา

นามอรุณ เรียมเอย
แนบน้อง
แอบอก อุ่นเอย
ส่องให้หายหนาว ๖

แต่บุรพ
เส้อมบ้าน
เฮอาภย์ มาแม่
ชาค้างห่างเขนย ๖

๒๕ ถึงท่านาเวศข้าง
ข้ามทุกหญิงชายรับ
บ้านแฉกจักนับ
ข้างรับนุชเนาห้อง

๒๖ ฉางน้ำตาสแจกน้ำ
พร้อมพราสาทย์บักยาม
เว้นเรียนฤท่อนสมาน
จิตก็ไม่ไว้ใจได้

๒๗ โบราณท่านว่าไว้
ซุรูปสวสอตาม
ไว้ใจแก่ใจตาม
กลัวเกตุอกลมปากต้อง

๒๘ กะตี่เจ้าเซ็นแขกเต้า
ให้รักจนเทาฟก
เสมอพี่จากสควิดก
ให้บ่วายให้น้ำ

เอาทรัพย์
ส่งซื้อง
เงินค่า จ้างเอา
เร่งเจ้าตามเรียม ฯ

คำหวาน ยระเอย
ว่าไว้
สมค่อน เลยนา
เสหลนลมหวาน ฯ

ใจความ
อยู่ห้อง
ใจอ่อน เทียงแฮ
คิดเจ้าตามลม ฯ

ตอก
ฟอกซ่า
แก้กม อระเอย
เนตรล้นนองเขนย ฯ

๓๓ ถึงฉนวนกำหนัดหน้า
งามเงื่อนไผ่ชยนคือนทรี
นฤนารถประพาศวาริน
มีที่ฝ้ายในหน้า

๓๔ ถวิลกาลกตติมาศเมื่อ
เคยพิภพอรอนงค์
เทียบชมกระทรงบัง
แสงบุหลันสองต้อง

๓๕ วัตรระฆังฝั่งฟากโพ้น
คิกระฆังเสียงขาน
ยามสมสมรมาลัย
พลางพี่โลมลาน้อง

๓๖ ท่านพระเชษฐพระชาย
ชื่อก็ปรากฏนาน
แต่คำแม่ปิตุญาติ
จงอยู่ถาเสนหัน

ในสินธุ์
เอี่ยมฟ้า
รมเยศ
ตฤกนิลาเหลือเกษม ฯ

ลอยกระทรง
นุชน้อง
ประทีปดอก ไม้เนา
ภักตร์เพียงเพ็ญแข ฯ

ชลดธาร
คู่ช้อง
สลับสับที่ ระฆังนา
รีบร้างปางอรุณ ฯ

หิงกาล
เหมาะหม่น
กับพี่ ณะแม่
อัยารุณมหลง ฯ

๓๖) วัฑฒมหาธาตุช็อตัง
 สังฆราชสถิตยอาราม
 เป็นปิ่นแก่งมัยสยาม
 ขอพระเทชกางกั้น

๓๗) มาตลจนวนนำพระ
 ทำหนักกร้างเรมสญ
 เสมอแกพี้อาดูร
 ชมแกชอต่างเจ้า

๓๘) วงงนำคิตหนันช
 งามเนตรเนตรชำคม
 บังเงาพีประลองชม
 รอยนขานวน้อย

๓๙) วงงหลังแลอนากไอ
 ไรราชผู้ผ่านวงง
 ถวิลนชแม่เนาหลัง
 ว่างคูกจกคิน

เถลองนาม
 เขตรัน
 ยศียง ยงเอย
 คุช้อยคนเดียว ๆ

บัณฑูร ประทับเอย
 เสื่อมเศร้า
 เก็ดสวาดี มาแม่
 จากแล้วเลหาย ๆ

นวลจม หอมเฮย
 แซ่มช้อย
 ขวัญชวน พี่นา
 คิตเนอมาชม ๆ

อนิจจัง
 วิบตัส
 ลับเนตร พี่เอย
 ประคาสเพียงวงงหลัง ๆ

๕๕ โรงเรือเรียดฝั่งต่ง
ไชยกิ่งไชนชู
วานเรือช่วยรับชู
เศกญรวมนาเวศให้

๕๖ เห็นเรือคึกแม่เนื้อ
เรือรบเรือคามเต็ง
เนตรสับเนตรเรือมเขมิง
ศรชวาคเนตรน้องทอง

๕๗ อัมรินทร์ราชเพียง
โตภากย์ฟ่างภพอินทร์
ขอเคศสุชามบดินทร์
กำจักภักษกรมต่าง

๕๘ บ้านมะมะภาชนพ้อง
ขอนช่อเนียงจักวาง
สอเยพีโกตนาง
แม่แม่มาได้ช่วย

คาตุ
ท่านไว้
พลันพราก มาเซย
สว่างร้อนเรียบโรย ฯ

เรือเก่ง
ภักทรน้อง
เนตรนช หลบนา
แทบสนสมปรีดี ฯ

อัมรินทร์ สถฤชฤดา
อาจอ้าง
พ้านกัน นุชแม่
เหล่าชู้ชิงโฉม ฯ

อรระภางค์ พี่เคย
ชัพยม้วย
นับทม โมงแม่
คืบร้อนช่อนหาย ฯ

๕๘ ๑ ไอ้สายสุดสวาดีลา
 เรียมบ่วายอวารณ์
 ชมหนักษ์ศรีศศิธร
 ฟ้าเนตรกลอนเนตรเร็น

๕๙ ๑ วกัศวรรณบรโรโบสถ์ล้ำ
 กระจ่างแจ้แสงจันทร์
 ถวิลภักตร์พิมลพรร
 ยามเมื่อฝักผิวหน้า

๖๐ ๑ หอมพิภุณนกลินพุ่ง
 เจกกดินบงายีหวา
 วินรินกลินมลิลา
 เหมือนกดินน้ำคอกไม้

๖๑ ๑ ซี่ประขานามชื่ออั้ง
 ฤว่าซี่สัปรคน
 ชวนตาปะขาวชน
 เหตุจึงปรากฏซี่

เลอสมร พี่เอย
 ว่างเว้น
 แทนภักตร์ แม่แม่
 ช่อนหน้าจบัลย์ ฯ

ลายสุวรรณ
 แจ่มจ้า
 โด่ภาษา นามแม่
 พิศหน้าชวนชม ฯ

นาสา
 ห่อให้
 หอมตระหลบ ลมเอย
 เทศแบ่งขนิษฐ์ปรุง ฯ

ซี่ฉงน
 แถก
 โลนลวก หอยแฮ
 ซื่อไว้สำคัญ ฯ

๕๓ ๑ ถวิลปางรเค่นคลังไคล	แอดนัง
เสมออกเรียมแรมวงง	คลังน่อง
ห้วงหน้าระวังหลัง	หลายห้วง ห่วงแซ
ห้วงสุดห้วงห่างห้อง	ห้วงให้ใจโหย ฯ
๕๔ ๑ บางขุนนนชื้ออ้าง	แต่ปาง
รอยชื้อขุนนายบาง	บอกไว้
ขุนเอยนิราศนาง	นอนเปลี่ยว มาพ่อ
ขุนช่วยบอกเขาวให้	รีบริ้นตามเรียม ฯ
๕๕ ๑ เสียงนกตกูกก้อง	เรียกนาง นกเอย
เสมออกตุแรมสุรางค์	รำให้
ถวิลวันละพันพาง	ซีพยมอด ม้วยแซ
แต่ทุกข์ทุกข์จนจะไซ้ ^(๑)	คิดแล้วใจหาย ฯ
๕๖ ๑ บางผักหนามนึ่งเสียน	ศักรู นุชนา
เรียมบ่าราคเขาวยู	รยาตรแล้ว
อยู่หลังเกตุอกปวงริปู	ปองเสนห์
ไครจักกรรชนิษฐ์แผ้ว	แมกพันพาดไทย ฯ

๑. "แต่ทุกข์ทุกข์จนจะไซ้" ตรงนี้เข่นอยู่ "จะไซ้" ต้องอ่านช่วย ดูหน้า ๔

- ๕๓ ๑ เห็นค่างควาท้องท้อง
 แลวงรศพลเพลลา
 เสมอพิลอบไปมา
 จวบรุ่งเริ่มมลาร้อย
- ๕๔ ๑ บางบำหระเหมือนพิไร
 จากสถิตย์สถานกรุง
 เคยเนาบุษปรนปรุง
 มาตรากแดดลมวัน
- ๕๕ ๑ หอมปาทันกลิ่นเกล้า
 แจกเช่นแพรศรีนวล
 หีบผ้าห่มหอมชวน
 ใจแม่สุดโอบอ้อม
- ๖๐ ๑ มาถึงศาลจ้าวที
 พลังพิบ่นบนพลาถ
 จ้าวเอยช่วยระวังนาง
 ทังสุดสายสวาคีให้
- เวหา ทนแฮ
 ภาคล้อย
 สมเสนห์ นุชฤา
 ชั่งเตาคนสดาน ฯ
- บำรุง
 กลิ่นสิ้น
 สุกนัมสัง พินา
 เริศร้างบำเรอให้ ฯ
- กระหลบหวล หอมเฮย
 นุชย์อ้อม
 ภาชนะ น้อยนา
 ผากผ้ามาแทน ฯ
- ท้ายบาง
 พร้าไหว
 เนาหิวคน หัดงา
 อยู่ห้องผ่องโถม ฯ

๖๑ ตาจากศาลเจ้าล่อง
 ถึงวัดสุวรรณคีรี
 บอกคุณพระชินศรี
 แนนเศจศีขร้ง

ชลที
 เรียกอ้าง
 สรวมจิตร นองนา
 งักรอฎาไหว ๆ

๖๒ รุ่เริ่มแรกรักฐ
 ฎาห่อนเคยนิยม
 ขวอยแรงกศลสม
 รักยิ่งรักกว่า

เซยชม
 อย่างน
 เคยชู สร้างฎา
 มากชูหลายเมีย ๆ

๖๓ บางรมาคนามแม่นมาท
 ประมาตส์หาคัก
 มาทนชหนึ่งสจรัก
 หอนนทรักอ้นพ้อง

หมายมิตร
 มาทนอง
 เรียมมาท
 เฉพาะสร้อยสุคาเต็ยวว

๖๔ เมอดคอกเบญมาศแม่น
 เหลืองแม่เหลืองลอองค์
 งามรูปรักเอวทรง
 แบ่งแม่ผัดผิวหน้า

ผิวอนงค์
 อร่ามจำ
 สมสุค สวอยเอย
 ภัทรนองนวลผ่อง ๆ

๖๕ ① เรือถึงวัดโก่เตย
หาโก่บาบู่แปลง
ภาลลิตลาคสมแพง
วานช่วยนำนุชช

๖๖ ① ถวิลลอรราชคลังไคล
ถึงเพื่อนแพงสององค์
เสมอพิคลังไคล้พวง
รักฤสมเสนหทัยของ

๖๗ ① วัดท่าถวิลถ้านุช
ถ้าจตสังสารสมร
ถ้าถ้าแต่ทินกร
จนล่วงสายฉันทให้แล้ว

๖๘ ① หน้าวัดคันโศกขเน
เห็นโศกพฤษัยังภา
พิศไบอ่อนโศกปราว
ฝากเมื่อวันเรียมเต้า

ตาแสวง
เมตตา
เพื่อนพี่ น้องนา
ช่องเต้าตามเรียม ๖

ไหลหลง
พินอง
หวังสุก สวาดีนา
ซัดค้างขวางเชิง ๗

วันเจอร์ จากเอย
แม่แคล้ว
ยังเที่ยง
สุดถ้ำลาอนงค์ ๖

สาขา
โศกเศร้า
กฏเช่น สไบแม่
บอกเบื่องโศกสมร ๗

๓๓ ๑ วัฏพิภุณคิกคัย
 นงนุชตเสนาหา
 ถงยาสูบใส่บุหงา
 จมชั้นหนหายลห้อย

๓๔ ๑ อวิลรศยามเมื่อร้าง
 วิกิริกฤคัยรร
 พิภุณพิกันกรร
 แม่แม่โดยสควกเท้า

๓๕ ๑ บางขวางขวางซัดห้าม
 ขวางบ่ให้กรรโดย
 จักกินฤจักไศล
 ถวิลยงวันขุนซ้อง

๓๖ ๑ รั้วรั้วเรือวิ่งน้ำ
 เร็วแต่เรือเรือมวอ
 ทนจากแต่จิตรขอ
 นอนบ่เป็นนอนสลั่ง

พิภุณมา. โดยเอย
 แม่ร้อย
 ผางส่ง เรียมฤา
 เสมอสนแสวคนธ์ ฯ

แรมขวัญ เนตรฤา
 ยัวเย้า
 นิภาเกษ แก้วเอย
 พชชวณทม ฯ

ฤาโฉน
 ละน่อง
 ไคเน่ โฉนนา
 ซัดค้ำนการกุศล ฯ

ใจกลอ
 เรือคั่ง
 เนาเพื่อน แม่เนา
 เกิดน้ำใจร ฯ

๓๑ มาลุคาลจำวปาก:
 สนมเล่นสิ่งใดถาม
 เทพารักษ์แสดงความ
 สนมสนทน็เริ่มแจ้ง

๓๒ ศาลสถิตศักดิ์สิทธิ์ทั่ว
 เชิญผดุงกานดา
 ไครอย่าริเรื้อมตุนา
 แม่หลดตุมืออภัย

๓๓ วัตถุประสงค์เกษนึ่ง
 หอมยงหอมบุหงา
 ยามแนบหูชนิทรา
 กลิ่นตระหลบอบมิ่ง

๓๔ สงสารสมรเกษแก้ว
 ยามวิโยคเยาวชยา
 จักให้จักโหยหา
 ไครจักถ่อมตนอมนึ่ง

บางสนาม
 ห่อนแจ้ง
 บอกล่อย หง่พ้อ
 ขาคเสร์้าเซาเซม ๖

เทพา พ้อฤ
 แม่ตัว
 หงั้นแม่ อักแม่
 สวาดีแล้วเภาศาล ๖

หงพงา พ็เอย
 ตระหลบพุง
 รมายรัน รวยแม่
 ห่อนสนกลิ่นหอม ๖

กานดา พ็เอย
 อยู่ห้อง
 หายช้น แล้วแม่
 แนบเนอหวตอหงัก ๖

๘๑ วัชชลอภิกไกรจำง
ไปตบชลอบรรฐรดี
มารวมที่เรือนอน
กิตปัสมกิกข้อง

๘๒ จิวฉิวลมพัตช้อ
หนาวนอกกำเตาควง
ตากตนประกายตวง
ลมพัตเพียงพิศมเว้า

๘๓ บางสีทองชื่อพ้อง
หนึ่งไก่พุดตานมี
ภยใจหม่ตาบี่
เห็นดอกทวงเต่งเต้ง

๘๔ รุกทรวงสภักน้อง
พลางพิหีบศรีนวล
กลมองค์ยงหอมหวล
ได้แต่แพรเคล้นไถล

กนจร
แท่นน้อง
แนบน้อย หนึ่งนา
ซัคแก่นคำชลย ๖

เซยทรวง
จิกร์เศร้า
เทอมเทวศ มาแม่
อกสท้านสุตทน ๖

แพรศรี ทองแม่
แกเอ็ง
ไปปะ บ้อยนา
คิตข้องตาเรียม ๖

รัญจวน ใจเอย
ขนิษฐให้
ยวตเสนห์ นุชนา
คัสเคล้ากลิงชม ๖

๘๕
 ๐ บางอ้อยข้างแจกอ้อย
 คีตแม่เคยบำรุง
 งามเครื่องปรักผูกถุง
 ยามจากรักแรมท้ง

๘๖
 ๐ ถวิลบางอ้อยข้างช้อ
 ฤว่าพลายแรมพง
 เสมือนอกพีแรมวง
 ช่างกพลัดพงกร่าง

๘๗
 ๐ ทลวักตักน้อยนง
 น้อยศักตักจิงโศกใน
 เจ็บรักจากรักไกล
 โศกไม่น้อยหนักตรง

๘๘
 ๐ หอมโศกยงโศกเศร้า
 จิตรพิเพื่อพำพม
 สดับเสียงวิหคระหิม
 ถวิลแต่ทุกข์ไหวศตยง

อบปรุง
 ทุกครั้ง
 อรเทียบ ไวแม่
 รศอ้อยอบปรุง ๖

เรียมพ้ง
 เพื่อนกว้าง
 ถวิลสาคี วายฤ;
 พักร้างแรมอนงก^(๑)๖

อนาถใจ
 ออกอง
 กลอยเสนห์ มาแม่
 ทรากตรงทรวงเสมอ๖

อิมคริม
 พรำพรอง
 หวลสวาคี
 นิราสร้างแรมชม ๖

(๑) “ช่างกพลัดพงกร่าง พักร้างแรมอนงก” ดูหน้า ๔

- ๔๘ ๑ แก้วฟ้าอากาศไว้ สมญา วิตถา
 แจกชื่อแก้วขนิษฐา พีรียง
 แก้วทิพย์เทียบแก้วกา ตูเพรอส กว้าแซ
 แก้วทวฟ้าหล้าอ่าง เปรียบได้ไปเสมอ ฯ
- ๔๙ ๑ เห็นแก้วพวงช่อช้อย เลวงฉม
 แจกกลั่นแก้วเวรมภิรมย์ รัต
 แก้วเอยพชอชม ภอชน ใจนา
 แทนกลั่นแก้วนุชชัญ ทิราษฎร์แรมเกษม ฯ
- ๕๐ ๑ บางขุนนขุนนหนึ่งต้น ผลตก
 ผลละผลใหญ่ยก หนักตั้ง
 เหมือนทกซ์ที่ทับอก เออาทมี่ มาแม่
 แรมรักหนักอกอง ปลดปล้ำทำไฉน ฯ
- ๕๑ ๑ ขุนนหนามแต่นอกเนื่อ ในหวาน
 แจกเช่นหญิงรูปประมาณ ท่อนพริ้ง
 แต่รู้จักประกอบภาร กิจสัถ์ ตรีนา
 ชายฤหน่ายเสนหัทง ทอดน้องนางแห่ง ฯ

- ๕๓ บ้านกระเบื้องนามกระเบื้องบอก ตำบล
 โยกระเบื้องบด อย่างอ้าง
 แจกโฉมขุนนฤมล ทิศเนตร มาแม่
 โยบ่ยดแถวร้าง เนตรไว้ไปเห็น ฯ
- ๕๔ ทำโลงจะได้มิตร มาชม
 ภอค่อยคลายอารมณ์ ร้านเร้า
 แสนทุกข์สุดทุกข์รวม ถมอก อ้อยเอย
 กว่าจกกลับกันเข้า เขตครองยังนาน ฯ
- ๕๕ บางร่างร่างทันใหญ่ ไปมี
 ยลแต่ไกรริมเที ร่วมส้าน
 คัวร์ภาพาสี ลาเด่น ร่วมฤ
 กร่างแต่อ้างนามบ้าน บอกไว้ไปสม ฯ
- ๕๖ เรียนจากเสาวภาคย์สร้อย โกล่อม
 เจ้าบุระรังรม เจ้าเร้า
 เปรียบเปลวอัคนีประชุม เมฆฝ้า ออกเอย
 วันละวันครันเส้า กว่าร้อยคราครวญ ฯ

๒๖

๘๕ ขุนกองรอยชื่อเจ้า
ทูลจักถามอย่าพราง
ยังไถลดูไถลทาง
เวียนควั่นคั่นถนน้อง

๘๘ ตามใครใครหอนแจ้ง
ภอเสื่อมโศกในอร่า
กิดไต้แม่มานา
ยามพี่พราแม่พร้อง

๘๙ ถึงบ้านเงินแจจ้อ
เหล่าแจกเคียงภรรยา
เวียนจับจากุสรมมา
อายกับแจกจิตรเสร์รา

๙๐ นาวาคลาที่องห้อง
หลายลวงบางกำบด
หวลโหยห่างนฤมล
โศกยิ่งสมทรวงสร้อย

ของบาง
เร้งพร้อง
ประหมพระ ๘๒๒
จักข้าฤเร็ว ๆ

กัจจา
กล้งกล้ง
เวศร่วม เวียมแม่
พราพร้องภาเกษม ๆ

เจรจา
หยอกเย้า
พลศุก
โศกสท่อนทรวงสเทือนว

แถวชด มารคเขย
เค็ดอนเคล้อย
มาเปลี่ยว ออกเขย
หลังสิ้นชดไนย ๆ

๑๐๑ บานนายไกรซ้อบ้าน
 นายบ่หายตนประไลย
 ไกรเอยพระเวทไวย
 เคยเรียกกุมภิลัก

นายไกร ทองฤ
 ลบล
 วานน้อย หนึ่งพื่อ
 เรียกน้องลงมนตรี ฯ

๑๐๒ จำจรจำจากเจ้า
 พิไรกรำรำพร
 กลินจกคนกร
 ซ้ำตุเรียวตุ

จอมขวัญ
 พรากฐ
 ไลยสู สมนา
 เร่งร้อนใจถวิล ฯ

๑๐๓ อุทยานบานซื่อให้
 ยามวิโยคเขาวกรม
 อุงเรียนระบอบระบม
 ใจจะฟกอกจะขัว

ไกรชม ชื่นเอย
 จิตรฐา
 ทุกข์ทุม ทับนา
 ชื่นได้ฉันท

๑๐๔ บุญโตศาลได้ประลบ
 บาบสิ่งโตคตหัน
 จำเรียนนิราจรัต
 บุญก่อนบาปเกือบ่าง

ลกกัน
 จึงร้าง
 แรมทุเรศ ราแม่
 แบ่งให้เห็นผล ฯ

๑๐๕	บางรณหนักอนาโธ	เอองคั
	โยบเห็นนกลง	แหลงน
	ยีนแฉ็ชอนกกง	คำเรียก บ้างนา
	นกกัร่างเรียมกิล ^(๑)	ลปนองนางมา ฯ
๑๐๖	คำนึ่งเสนหนักแก้ว	กานตา พ็เอย
	เคยมอบริบพจนา	พ็พร้อง
	ยามเรียมวิโยคอรธา	กูรเปลี่ยว มาแม่
	นกกนุจกเนหาห้อง	นั่งงให้นอนโหย ฯ
๑๐๗	กูเวียงไครชุกไว้	เป็นกู
	เวียงบัพพพานค	เปล้าอ้าง
	เหมือนเรียมนิราศพัช	ลัปนเนตร มาแม่
	ชมแทนามอ้างวัง	ยกว้าอวารณ ฯ
๑๐๘	นอนเปลี่ยวเหลียวฝ้ายซ้าย	ชวาแล
	เห็นแต่สายสินธุ์กระแต	เขี้ยวคว้าง
	บสบสตาแตก	ชาลเทวศ
	ถวิลนิรารศรีร้าง	เร้งร้อนรุมทรวง ฯ

(๑) “นกกัร่างเรียมกิล” ดูหน้า ๔

๑๑๕ วัคโบสถ์โบสถ์ก่อไว้	แต่ปาง
คึกคึกกักร์นวนนาง	โบกแบ้ง
พิศพิศกักร์ผ่องผิวปราง	เปล่งปลั่ง ปลื้มเภา
นวนปรางรุ้แล้ง	พิลาศล่านวลจันทร์ฯ
๑๑๖ คำหนึ่งนุชอยู่รัง	แรมวง
จิกซื่อสนิทเนาหลัง	ท่อนรู้
ยังคงท้อสัจจัง	จริงแน่ โฉมเนา
ฤาแม่หลงลมซู้	ซึ้งแล้วลิมเรียน ^(๑) ฯ
๑๑๗ วัคหลวงกึกคูร้าง	เวียงหลวง
ร้างศูยสิ่งเกษมทรวง	เสียมสน
มาเคียววอดรดวง	แตกเค็ด สวาคีแม่
กามคึกสดงยงวัน	เหลือบล่อมตอมกวนฯ
๑๑๘ เล็งรกำล้าสละเกยว	กอกแกม
ระกำกัละสละหนามแหลม	เหน็บสร้าง
เสมออกออาตม์มาแรม	บ้ำวาศ สมรฤา
ระกำอูระสละรักร้าง	เรว่อนนอนเรือฯ

(๑) โคลงหมายเลข ๑๑๐ นี้เรียกกันว่า “โคลงแบบ” ก็ไม่ใช่คำ
ตายแทนเอก และมีเอกจำเพาะ ๗ มีโทจำเพาะ ๘ นอกนั้นก็ไม่มีเลข.

๑๓๖ บ้างม่วงกึกม่วงน้อง
 จักประจงใส่จวน
 รุกกรศรวยหวาน
 เห็นแต่ปางม่วงแคล้ว

๑๓๗ เมอลไม้ม่วงที่ท้าย
 เหมือนหนึ่งนามนุชาง
 พิศพลม่วงกลพาง
 ยามฟ้าโถมลุดต้อง

๑๓๘ ถึงศาลอารักษ์ซ้าย
 เรียมแฉะบวงบวอน
 ตูข้านิราศสมจร
 ขอฝากสุกสวาคีให้

๑๓๙ แสนถวิลสุกสวาคีเพียง
 แสนยากยากรักใคร
 แสนทุกข์ทุกข์คราใด
 แสนโศกสุกโศกพ้อง

นางผาน
 จอกแก้ว
 วายโอบฐู พี่เอ๋ย
 พี่คล้อยเรือคด ๆ

ทางบาง
 ม่วงน้อง
 พิศภู ถิ่นนา
 เค่งเต้าเต็มทรวง ๆ

ทางจร
 เทพยให้
 เสมอชีพ นินา
 ห้างร้างอันตรวย ๆ

หฤไทย พี่เอ๋ย
 เก้าห้อง
 ฤทุกข์ ถึงเลย
 ที่พื้นถนนทาน ๆ

๑๑๑ ถึงท่านชาวท่านตั้ง
 ฤๅหอนเห็นสิ่งของ
 ยลเครื่องย่อมเครื่องทอง
 เรือวิ่งเรือมหาควา

๑๑๒ เห็นตาเหลวปีกไว้
 คัมภีร์ท่านเผด็จไภยนั้น
 เรียมแรมนิราศขวัญ
 วานช่วยเกยจกรรป็อง

๑๑๓ บางใหญ่ใหญ่เท่านั้น
 รักพี่ใหญ่ฤๅประมาณ
 ดินฟ้าทวนที่ธาร
 รักแม่สุดใหญ่แล

๑๑๔ ไคลไคลนาเวศรัคน
 พลังฟ้าคำเง่สาย
 บเหือดบหายวาย
 พายแรงฟ้าแรงเร้า

คามอง เรือแฮ
 ราชฎีกา
 ต่างถิ่นตระหนกเอย
 เหวววังวังเวงฯ

สำคัญ
 ออย่าข้อง
 เนตรลับ เนตรเคย
 ศักดิ์ชิงเขย

ไหนปาน
 ใหญ่แท้
 ใหญ่เท่า ไฉนฤๅ
 ใหญ่ล้ำรำพรฯ

เรวพาย
 สวาคีเศรวิ
 วายเทวศ
 รมร้อนรำจวณฯ

๑๒๑ ๑ วัดพระอินทร์ชื่ออ่าง

ฤาว่าองค์สหัสไนย
 เรียมถวิลสุดสวายใจ
 อินทร์ช่วยเสกเรียมบ้าง

๑๒๒ ๑ ยามศึกนึกเสนาห์หนึ่ง

กำสรตศกกำกรวญ
 โอินน์มอแนก้นวล
 สุขทุกทุกซุกไซ้

๑๒๓ ๑ โรงภาษีแต่งตั้ง

เรียมลวงเรือมาเคียง
 ยลหญิงหมอบมุงเมียง
 เรียมยิงแสนโคกส้าน

๑๒๔ ๑ เปนแต่เพียงเจ้าเจ้า

ยังบ่ขาดนารี
 เรียมฤาส์ตรีมี
 มาเราศขาดห้ามห้อม

อินทร์ไตร ตรึงษ์ฤา

เสกสร้าง
 จิตต์ร่วม รักแม่
 คู่น้องครองวัง ฯ

นอนกรวญ

หมิ่นใหม่
 เนาหิเวศน์ ไฉนนา
 ชุ่นช้องหมองกระมล ฯ

ตามตะเกียง

แคบ้าน
 มือพิศ วินา
 ุระร้างห่างโถม ฯ

ภาษี

นั่งน้อย
 อเนกนับ เนื่องเรา
 ห่อนให้หายกระสัน ฯ

๑๒๕ ถึงวศสมเกลยงท
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

๑๒๖ จนสามยามเสศแล้ว
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

๑๒๗ เห็นเคื่อนเคื่อนจิตรให้
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

๑๒๘ บางโสนคิดโสนน้อย^(๑)
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

กลางทาง
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

ดิมหลับ
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

โหยหา นุชเอย
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

เรือนงาม
 ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

(๑) “โสนน้อย” ตรงนี้คิดเอกลูก แต่เป็นชื่อ จะอ่านช่วยก็ไม่ได้

๑๒๕	บางเข็อกเคอมเข็อกกล้อง	กชสาร
	เข็อกอัยตัวไควาน	สั๊กน้อย
	ช่วยพันธ์ผู้รักสมาน	สมรมิ่ง ไ่วแม่
	จงอย่าสร้างสวาค์ช้อย	เครำถ้าคั้นสม ฯ
๑๒๖	เห็นรักกับจากชั้น	เคียงกัน
	ถวิลเช่นจากรักรัน	ทตแท้
	รักจากพราวทรวงศัลย์	แสนเทวศ
	จากรักหนักอกแก้	กอบให้เบาไหน ฯ
๑๒๗	ทางโยงโยงเข็อกกรัง	เรื่อจร
	เรื่อกล่วงลখনอน	นักร้อย
	รักเรียมที่ติดคอดน	จาดสวาค์ อัยแม่
	ไฉนจักจุดโยงกล้อย	เคลือนเข้าคลองทรวง ฯ
๑๒๘	อวรณ์เอนนั้งเครำ	กระสันทรวง
	โศกจุกุติคอง	วตัวกัน
	ดูไคยงเตือนทวง	เต็มแต่ ทุกข์เนา
	เคยช่นชาคเขยสน	เสื่อมน้ำใจเขยชม ฯ

๑๓๓ ลิวลิวละแหล่งจ้าว
 เป็นที่พักนาวา
 เรือราชภูริ์เรียบเรียงรกา
 แลปลีมจิตร์เศร่า

๑๓๔ ถวิลศรีสุคาอยู่ว่าง
 ประยुरญาตียังบ่ยกนาง
 ฉวยใครนชกรม่่ากลาง
 เรียมกลับเกลือกเรอศไว้

๑๓๕ ถึงคองกิ่งถ่อนไห้
 กิ่งนุชไว้ไปควร
 ยิงกิตยั้งรัญจวน
 ใครล่องลอยลักแล้

๑๓๖ พินิจกิ่งถ่อนกัน
 แจกเช่นไม้ตรีทอน
 ยลอย่างพฤษกตงคอน
 เหมือนพิกงแมก

ศาลา กลางเซย
 ออกเข้า
 ทุสนุกติ์ สนานแฮ
 จากสร้อยสุยเขม ๖

ไปว่าง ใจนา
 นุญาทให้
 ขอสู้ สมรแม่
 ชีพร่างฤกษ ๖

โหยหวล
 ประหมากแท้
 ใจจ้อ นุชนา
 เล่ห์ล้วงควงใจ ๖

คอรอญ
 ทอศกลง
 คาลเทวศ
 ทอยทงเขมสอง ๖

๓๓๗ ย่านช็อคตรหลังลงโล้ง
 เหมือนพิช็อคค้อองกั
 อยหลังนุชจงกิง
 ช็อคค้อซอชตยกัน

๓๓๘ ลรรลงเหลือออกกลน
 รักบ่รางวัลวางวาย
 นอนนึ่งนกกเสนห้ส่าย
 ครทหนงพงหยออยง

๓๓๙ ลุดานตากฟ้าฝั่ง
 ภอรังสรียรังษี
 ตากฟ้าเซ่นถากกรวี
 อกรพิหวโหยแห้ง

๓๔๐ มาคลด่านน่านน้ำ
 ตลาคด่านภาษีนาย
 น้ำเนองเคื่องของถววย
 แผงพิกผักผลไม้

แลตรง
 นุชน
 สตยซอ เรียมนา
 เกยจพินพาสไทย ฯ

กัลทาย
 ครนตรง
 สมรสสุ สวาค็เอย
 หยุคได้ไปมี ฯ

นที โนนนา
 สว่างแจ้ง
 แสงส่อง ออกเอย
 ทางการเมืองหนองทรวง ฯ

นองส่าย ชลเอย
 นอบไหว
 อเนกนับ สิงนา
 อักอ้อยตาลหวาน ฯ

๑๕๑ รั้วของกนิงแง่งน้อย
 แม่แม่มาจักชวน
 เปนเพื่อนพี่สำรวจ
 ตุแต่เดียวเหลือขวัญง

๑๕๒ เวียมจากจรจวบบ้าน
 เกร็งแต่นามนิกบาง
 โฉมแม่พิศอย่างกลาง
 เกร็งบ่เกร็งร่างน้อย

๑๕๓ งามภักตร์งามพิศน้อง
 โฉมแม่งามคจปลิว
 งามนิ้วหัดจิ้มหวี
 งามโอษฐ์เฝ้าอรธำ

๑๕๔ งัวรายรายงัวเรียด
 ทอกก่งศรีหับทิม
 คิกอร่าอังกณิม
 ศรีจับศรีนวลหน้า

อนงค์นวล
 ชันพร่อง
 บำราศ โสภณา
 ลับหน้าหาหาย ฯ

บางนาง เกร็งเอย
 รูปสร้อย
 ฤพ่วง ผอมนา
 ประหนึ่งอँगนางเกร็ง ฯ

งามผิว
 จากฟ้า
 เรียวรัต นามเ
 ออกเอนสารเสนย ฯ

เรียงริม เฉนิยรฤ
 แถบจ้า
 ภรณเฝ่อง ผิวเอย
 เนตรหน้าจับศรี ฯ

๓๘

๑๔๕ แรมชมเริ่มแต่เช้า
รวมรวมอุระฤๅ
โศกทรงงน้หนักคือ
รอาอ่อนศรโศกเร้า

๑๔๖ บ้านลาวแต่เหลือปล้น
เต็มแต่ลาวพงขาว
พิศภักตร์พลกหญิงลาว
จูบมือเคือ

๑๔๗ เล็งดาวร่นร่นล้วน
ล้วนนั่งชันเถงลาว
หน้าตากี่ขาวขาว
จูบมือคูคี่ล้วน

๑๔๘ สำปทวนประเทศน
กิดไกร์ทำปทวนสนอง
ประทับประทวนสอง
รับประทวนธรรน้อย

ข้างย
สร้างเคร้า
เขาทุ่ม ทับเยย
เร้าร้อนแรงรวม

ลาวขาว
โคตรเชื้อ
ประโลมเนตร โทคเฮย
คู่เทวีสุธนาง

ดาวลาว
จิดจ้าน
เขินเคอะ คะแฮ
คร่ำไห้หาสมร

นามกลอง แลฤๅ
เสน่ห้สร้อย
สมสู่ กัณหา
หนึ่งจ้างเขียนประทวน

๑๔๘ ฤทธิทวนคราวครึ่งเมื่อ
 กั้นแต่เที่ยวสือสมาน
 ไปต่อตอบพจมาน
 สงวนศึกคืบครกเว้น

สอดสาร เสน่หน้า
 ห่อนเว้
 สักฉบับ เลยมแม่
 ห่อนให้ใครหยาม ฯ

๑๔๙ ทำนนานาใกล้หลัง
 ชนพวกชาวนาเข็น
 คำนึ่งพอลเอ็น
 แม่แม่ตามเรียกเจ้า

แลเห็น
 ฟ้อนเข้า
 คอย เตียวแม่
 จักช้ชมนา ฯ

๑๕๐ เรียมเมอลทิวท่งท้อง
 เห็นแต่ช่าวนาประนัง
 มอมแมมคราบไคดครั้ง
 ชมห่อนชื่นใจเศร้า

นาท่ง ทัวเอย
 นวคเข้า
 ตราตึก ตนแฮ
 เสน่หน้าองเนาเวียง ฯ

๑๕๑ เรียมลูโรงเล่าแล้ว
 กลิ่นเล่ากำจรเจือ
 เมารักพิเมาเหลือ
 เมามักคินฟ้าคุดม

ลอยเรือ
 จิตรกล่ม
 เม่าเล่า อักเอย
 กลังเกล้าฤกสลาย ฯ

๑๕๓ ◉ เมาเล่าชีกชกให้
 เมาก้าวไปมกกา
 เมายศหญิงอศหา
 เมารักเช่นพิน

๑๕๔ ◉ ถับถึงบางแก้วถิ่น
 เสนอชื่อนครไชยศรี
 ขวาแขวงแห่งนี้
 เรียมเร่งเรืออุยง

๑๕๕ ◉ กลากตมาเคลื่อนคล้อย
 ทุกขพิพรากพรัดนาง
 อาวรณ์เหมือนจิดจาง
 กลิ่นแต่ทุกซ์แทนเจ้า

๑๕๖ ◉ ดลวักปากน้ำเนก
 วานปากน้ำน้ำบุล
 เรียมนิราศนุชมาทน
 ปากบัวรับเรียมพร้อง

เซชา
 สับปลี
 ฤๅเหือด หึงแฮ
 นงเพื่อนอนห่ม ฯ

ธานี
 ทานตั้ง
 คลองหนึ่ง แวะหา
 ทั่วแล้ววคลองโคด ฯ

คลองบาง แก้วนา
 หน้มนหน้า
 ใจ โศกเสย
 ค้งแก้นคาคค ฯ

ในกระมล
 บอกร้อง
 ทุกขเทวศ ทวีเอย
 พร้าเพื่ออวนวาน ฯ

๕๓ ยินนามเรียกปากน้ำ
ถึงโอรุอรุยพิน
งามโอรุอรุทงกนิริน
ผลแต่ปากน้ำพอง

๕๔ โห่เตยโห่แต่กรั
มล้างบิทรวายปราณ
มหาโพธิ์กพิกาล
เหตุจึงปรากฏให้

๕๕ พญาพาลปีตุฆาฏแท้
รักพิภกรรมไคตั้ง
คัลเรียนนिर้าง
ถวิลบ่เห็นกรรมร้าง

๕๖ วัดไทรไทเทพยท้าว
อุมอนิรุทธ์สมอุษา
เริ่มบำราศสมรธา
เชิญช่วยอุมอรแท้

เรียกถวิล
พี่พร้อง
ไวเรียน โอรุอรุแม่
ชื่อเพียงโอรุอรุสมร ฯ

พญาพาล
ปลุกไว้
ติดคำ เตยแท้
หากแจ้งผลกรรม ฯ

กรรมถึง เห็นแฮ
เค็ดมล้าง
โศกรัก มาแม่
เร่งเสรำทรวงกระสน ฯ

เทพา รักษ์ฤ
สร้างเสรำ
ครปรจาช เทียวพ่อ
สุขขอยคอยสม ฯ

๑๖๑ ถวิลไทยนิรุทธ์ครึ่ง

เสมอพลอบสมยิหวา

อรุณกลับสฤฤหา

หวลคนึงนุชน้อง

สมอุษา

ทับทอง

หอมจับ ทรวงเอย

แนบเนียนวลถนอม ฯ

๑๖๒ ตูศาลจ้าวจ้าวอยู่

จ้าวอยู่เดียวกนคาร

เหมือนเรียมนิราสถาน

ไร้นชตสมรเศร้า

ส่งศาล

คู่เกล้า

เที่ยวเค็ด สวาดีพ่อ

โศกใหม่ใจหมอง ฯ

๑๖๓ อารักษ์ยังไร้คู่

เรียมก็ไร้คู่เหลียว

ถวิลทงขกุกนเจียว

อารักษ์กับเรียมอ้าง

อยู่เดียว

ว่างว่าง

จริงเทียบ เสมอณา

อกร้าวราวกัน ฯ

๑๖๔ วัดบางแก้วแก้วที่

เห็นแต่ตงเทพ

ศรีดอกจตุจแพพรศรี

ถวิลภรมย์รศเกอ

ไหนมี

รกเรือ

อรห่ม หอมนา

กอดแก้วลั่น ฯ

๑๖๕ พิศเทพพิศทั้ง

ยลแต่หนามตามเขยง

เทพที่เมอลแสง

พิศไร่เทพอื่น

ควรวแสง

นภขันธ์

หมายสวาท

อกไอเทพี ฯ

๑๖๖ วัลสิงสิงห์สถิตยเบ้อง

สิงห์กสิงสำคัญ

เรียมแรมสถานขวัญ

ใจพิศสิงษุมัง

โบสถ์บวร

เขตรกรุง

เนตรแต่ ภายแม่

แม่หมันสมรเสมอ ฯ

๑๖๗ อากูรภูตเทวศรัณ

สุกโศกศุกกาศรวญ

คูโคคูป่อชวน

ทงแต่จากคู่เกล้า

อูระกรวญ

สุกเศร่า

จิตรชั้น เลยเอย

กลังกลุ้มสติเพื่อน ฯ

๑๖๘ วัลทำท้าววัลร้าง

เปลี่ยวบ่เห็นสักคน

เหมือนมาเปลี่ยวสกันเฑ์ทน

เปลี่ยวจิตรปลิดทุกซ์ปล้า

โรยชน

อาบน้ำ

ทุกซ์ทับ อกเอย

ปลคเปลืองเปลืองใจนา

๑๖๕ ใจหนึ่งนึกหน้าบ้าย
ใจหนึ่งคืนหลังกิด
บ่ตกบ่ลงจิตร์
บุญยั้งถึงสนุกน้ต้อง

๑๖๖ วิตน้อยเหมือนน้กน้อย
ยังบ่สิทริคคิดยำเยง
จะภาพงาเกรง
จักโทษใครไปต้อง

๑๖๗ น้อยใจไปจวบแท้
ตรองแท้เคอมกุงาม
จักภาสุคาตาม
ยังบ่เอออวยแก้ว

๑๖๘ กลท่าพเนียดจับข้าง
เหตุเพราะตามพังปลิ้น
ถวิลวันพีจจรจัด
เจียรจะจับเริ่มต้อง

บชิต สอุปเอย
สุห้อย
กหนึ่งแน่ ไหนา
ตัดฝ้ายฝ้ายกุศล ฯ

ใจเอง
ญาคิน้อง
ใจจึ่ง โศกนา
นึ่งน้อยใจตน ฯ

ทางความ
อยู่แล้ว
ใจซัก ขวางนา
คิดแก้ตามใจน ฯ

แต่บรพ
ถูกคล้อง
ลอบสู่ สถานแม่
แอบเร้นสุดแฝง ฯ

๑๗๓ สงสารศษเรศร้าง
 กานแก่นองสขลตติ
 เสมอเวียนนิราศศรี
 เทวคบัววยถวิลน้อง

๑๗๔ ทำข้างรอยทำขาม
 พลวยเถอนตติโขลงหลง
 คิกคกับตุง
 หลงแต่กามกวนเว้า

๑๗๕ เรียมร้างห่างแนบน้อง
 ทรวญครำกำศรวญศัลย์
 เสมอแมนคชเฆามัน
 มันทอกอกกลลกลุม

๑๗๖ ห้วยตโกเคอมห้วยเหตุ
 บันทุกตแก้วเกรียบมา
 จิงบัญญัติสมญา
 คนทกวันให้

กิริณี
 อกร้อง
 ศุภลักษณ์ มาแม่
 อนาคตน้ำตากระเด็น ฯ

โขลงตรง นนา
 โลกเกล้า
 เคียงเทียบ กัณหา
 รุ่มร้อนฤโรย ฯ

นานวัน
 กลองกลุม
 มีนสวาติ
 จิตรบ่าบ่นกระหิม ฯ

เกศรา
 ล่มไว้
 ห้วยตะ กัวเฮ
 ซ้อห้วยตโกแปลง ฯ

๑๗๗ ๐ ทวลดวิลสุทสวาคีเวเน
 จักห้วงฤจักทวลด
 บางยังกลับแปรปรวน
 รักเกลือกยักรักชู

ววยสงวน นุชเอย
 ห่อนรู้
 แปลงเปลี่ยน ไปแม่
 เจกห้วยทโกกถาย ๖

๑๗๘ ๐ มาคตท้าวเซทรวบ้าน
 เป็นที่ประชมเมธา
 แก้วมิตบญหา
 ช้อยชวเตยวน

ชวรมสา ลาเอย
 แกก
 แห่งราช
 เน้นช้ำถาวร ๖

๑๗๙ ๐ แสนเวทมกรมอกอน
 เหลือทกซ์กันเวทนา
 แท้เรียมจากสมรมา
 ดุจสัถสิบปรั่าง

รือคธา
 ชคค่าง
 วนเกร็ง คินแม่
 รักน้องแรมน่าน ๖

๑๘๐ ๐ มาเดียวเปลี่ยวอกไอ
 กานงนุชสุตเสนาหา
 กคนจักคินคลา
 เขยชิจุมพิตน้อง

อาทวา
 ทางห้อง
 ยั้งเย่า เยื่อนแม่
 แนบเนอนวลถนอม ๖

๑๕๑ วงเงวเวิเวกอ้า
 วงคณงหนายนาง
 วงเฮยอ๊กสักปาง
 วงจกเยอ๊กเยนเข้า

๑๕๒ แว่วแว่วกเหว่าซัน
 ถวิลเมื่อนาสถิตยสถาน
 เกยตบคัมภ์ทรวงังฆาน
 เหนบ่ากานกชรวง

๑๕๓ ครวญครวญจมนรุ่งเร้า
 เสียไถ่กาลกณเณ
 พวกนายไพร่เปรมปรี
 ริมเร้งรพลชรวง

๑๕๔ ชาวข้างฝักข้างเทียบ
 ประทับรับหมอกถวาย
 เสริจเสหย้โภชนาหาร
 เถลิงกเชนทรไพร่ห้อม

อางขนาง
 กุเคเล้า
 ไถนวิค้ วงงนา
 คำถากันถิง ๖

เสียงหวาน
 ถิ่นน่อง
 กลองพิฆามู รุ่งเซ
 คัมภ์ช่าทรวงกระสัน ๖

รุ่งยี่ สุริยแฮ
 พร้าพร้อง
 ประสงค์สู่ สตุบเอย
 แซร์สนเสริจขบวน ๖

คชสาร
 นอบน้อม
 เสริจสู่ คชแฮ
 แทะหน้าหลังหลตาม ๖

๑๘๕ ภูวิลรเค่นทเวศร้าง
 ไทกรักแรมจินตหรา
 อนงค์นางสการวา
 รุกกรเค่นหมั้นหยาชยัน

๑๘๖ เนาในกุปกังนัง
 เดินคักวันคักแกนตง
 มาโพประพาศพง
 เรียมจักชมเฉอให้

๑๘๗ แม่แม่มาค้ำยพิ
 จักมั่งจักเมอตมอ
 ชชวนชชวมพอง
 น่องจักชวนชมบ้าง

๑๘๘ โฉมหอมหอมยั้งไม้
 กัดนึ่งกัดนึ่งประยงพยอม
 รุกกกลันเกษเกษมทรอม
 ฉุนกัดนึ่งบุหงาภาเศร่า

หมั้นหยาช
 เร้าร้อน
 คีสุก สวาค์เอย
 ออกให้คัจเรียม ฯ

เอองคัก
 กั้นไม้
 พฤกษ์พราก สมรนา
 ชนช้โครชม ฯ

เบ่นสอง
 แมกสล้าง
 พรรดอก ทมายแซ
 พิบ่างชมชวน ฯ

ตอกหอม
 ราคเจ้า
 ทวีทเวศ ติงแม่
 ไทกรักก่าศรวญ ฯ

๑๕๕ ทอกซ็อนซุรฎกซึ
ซึมากหมันพ็นอองกึ
ศึรเสาวภาคย์พิมลทรง
โกรรเท่าโกรรแสนแก่น

๑๕๖ ลำควนอวลอบฟุ้ง
กึนึ่งกลันลำควนอร
นมสวรคันกัณสมร
ทวลภิรมย์รศ็เกือ

๑๕๗ ชมพยอมซุซ็อซ็อย
กลนยอมอรยพิน
โถมเจ้าคูกินริน
จากนุชบ้านน็อง

๑๕๘ นางแย้มแจกเซ่นแย้ม
เคยหยอกยมแย้มหวาน
ใช้ชิตชอบการงาน
บ้านฉนจะละห้อย

เอกองค์
หอนแม่น
สวยสศึ ลวาคินา
สบหน้าภาเซชม ซึ

สคนรัชจร
อบเนือ
เคยอเน อกเอย
กลันกลาลำควน ๖

ชวนถวิล
พิพ็อง
โกรรลาคึ นามเ
เนืองนาตากลอ ๖

เนาสถาน
เตนาะถ็อย
ทุกสิ่ง สรรพ็เอย
หอบให้โหยหา ๖

๑๕๓ สาวหยุดหยุดคชขย่ง
 สาวใช้สาวหยุดคยล
 สาวเอียบเห็นหน
 จักส่งสารสาวให้

๑๕๔ บุนนากนีนากน่อง
 จักละห้อยคอยฟัง
 นุชเอยใช้จะรัง
 จงก่อยอยู่เถิดเจ้า

๑๕๕ อบเชยเชยกลนกลา
 ถิวลว่าอบเชยนาง
 เรียมโดยพนาพลาง
 เชยใช้อบเชยช้

๑๕๖ ชเอมเฉออย่างชอ
 เฉกเช่นเอมเรียมนิยม
 กรรณเกษเนตรขำคม
 เอมจักอยู่เดี่ยวเศร้า

ยลกล
 ห่อมไม้
 โทหยุด
 สอแจ้ทรวงสาว ฯ

เนาวง
 ขาวเศร้า
 เกยจเกยง โฉนนา
 จากเจ้าจำใจ ฯ

กลางทาง
 ชอน
 เชยช้อ เมอเอย
 ช้อฟองอบเชย ฯ

ชวนชม
 หยอกเย้า
 กิจช้ โฉนนา
 โศกหน้าตาหมอง ฯ

๑๓๘ สารภี^๑ นก^๒ หนุม^๓ หน่า^๔
 ๑๑ บรรเจิก^๑ เพ็ชร^๒ รวย^๓ ยาม^๔
 ๑๒ ประทับ^๑ ห้อย^๒ ตาม^๓ บี^๔
 ๑๓ หนุน^๑ ชู^๒ ไส้^๓ แหวน^๔ น้อย

๑๔ สารภี^๑
 ๑๕ หวง^๑ ห้อย^๒
 ๑๖ สมภัก^๑ ตรี^๒ แม่^๓ แม่^๔
 ๑๗ เพ็ชร^๑ พรัง^๒ เพว^๓ ภาคา^๔ ฯ

๑๓๙ พิศ^๑ พร^๒ ฤ^๓ ธร^๔ พม^๕ ฝั่ง^๖ ไม้^๗
 ๑๔๐ ช^๑ ช^๒ พอง^๓ นาม^๔ ออง^๕ ก^๖
 ๑๔๑ รุก^๑ ออ^๒ เอก^๓ กอง^๔ ก^๕
 ๑๔๒ ทวิ^๑ เทว^๒ ศรม^๓ อร^๔ รั^๕ รั^๖

๑๔๓ ชาย^๑ กง^๒
 ๑๔๔ ฝั่ง^๑ เสร^๒ รั^๓
 ๑๔๕ สด^๑ สว^๒ าค^๓ ยิง^๔ นา^๕
 ๑๔๖ รักร^๑ ้อ^๒ นร^๓ นท^๔ รวง^๕ ฯ

๑๔๗ เรียม^๑ ยิน^๒ นม^๓ ยุ^๔ เว^๕ ร์^๖ ร์^๗ ้อง^๘
 ๑๔๘ ฟัง^๑ ยิง^๒ เสียว^๓ อู^๔ รม^๕ ราง^๖ ก^๗
 ๑๔๙ ใ^๑ ้^๒ ด้^๓ ่^๔ ่^๕ ่^๖ ่^๗ ่^๘ ่^๙ ่^{๑๐} ่^{๑๑} ่^{๑๒} ่^{๑๓} ่^{๑๔} ่^{๑๕} ่^{๑๖} ่^{๑๗} ่^{๑๘} ่^{๑๙} ่^{๒๐}
 ๑๕๐ เสม^๑ ่อ^๒ ฝ^๓ ี่^๔ ำ^๕ รม^๖ เสน^๗ ี่^๘ ่^๙ ำ^{๑๐} ่^{๑๑}

๑๕๑ เวีย^๑ ก^๒ นาง^๓ ยุง^๔ อย^๕ ่^๖
 ๑๕๒ ฝ^๑ าว^๒ เสร^๓ รั^๔
 ๑๕๓ ครอบ^๑ ุ^๒ ้^๓ ่^๔ ่^๕ ่^๖ ่^๗ ่^๘ ่^๙ ่^{๑๐} ่^{๑๑} ่^{๑๒} ่^{๑๓} ่^{๑๔} ่^{๑๕} ่^{๑๖} ่^{๑๗} ่^{๑๘} ่^{๑๙} ่^{๒๐}
 ๑๕๔ ด้^๑ ่^๒ ่^๓ ่^๔ ่^๕ ่^๖ ่^๗ ่^๘ ่^๙ ่^{๑๐} ่^{๑๑} ่^{๑๒} ่^{๑๓} ่^{๑๔} ่^{๑๕} ่^{๑๖} ่^{๑๗} ่^{๑๘} ่^{๑๙} ่^{๒๐}

๑๕๑ โน^๑ ร์^๒ เนา^๓ ร์^๔ ร์^๕ ้อง^๖
 ๑๕๒ น^๑ ก^๒ ้ม^๓ ำ^๔ ำ^๕ ำ^๖ ำ^๗ ำ^๘ ำ^๙ ำ^{๑๐} ำ^{๑๑} ำ^{๑๒} ำ^{๑๓} ำ^{๑๔} ำ^{๑๕} ำ^{๑๖} ำ^{๑๗} ำ^{๑๘} ำ^{๑๙} ำ^{๒๐}
 ๑๕๓ ริง^๑ ำ^๒ ำ^๓ ำ^๔ ำ^๕ ำ^๖ ำ^๗ ำ^๘ ำ^๙ ำ^{๑๐} ำ^{๑๑} ำ^{๑๒} ำ^{๑๓} ำ^{๑๔} ำ^{๑๕} ำ^{๑๖} ำ^{๑๗} ำ^{๑๘} ำ^{๑๙} ำ^{๒๐}
 ๑๕๔ กระจ^๑ ำ^๒ ำ^๓ ำ^๔ ำ^๕ ำ^๖ ำ^๗ ำ^๘ ำ^๙ ำ^{๑๐} ำ^{๑๑} ำ^{๑๒} ำ^{๑๓} ำ^{๑๔} ำ^{๑๕} ำ^{๑๖} ำ^{๑๗} ำ^{๑๘} ำ^{๑๙} ำ^{๒๐}

๑๕๕ รั^๑ ้ว^๒ เส^๓ ย^๔ ิ่ง^๕
 ๑๕๖ ก^๑ ุ^๒ ้^๓ ่^๔ ่^๕ ่^๖ ่^๗ ่^๘ ่^๙ ่^{๑๐} ่^{๑๑} ่^{๑๒} ่^{๑๓} ่^{๑๔} ่^{๑๕} ่^{๑๖} ่^{๑๗} ่^{๑๘} ่^{๑๙} ่^{๒๐}
 ๑๕๗ รั^๑ ้ว^๒ ิ่ง^๓ ิ่ง^๔ ิ่ง^๕ ิ่ง^๖ ิ่ง^๗ ิ่ง^๘ ิ่ง^๙ ิ่ง^{๑๐} ิ่ง^{๑๑} ิ่ง^{๑๒} ิ่ง^{๑๓} ิ่ง^{๑๔} ิ่ง^{๑๕} ิ่ง^{๑๖} ิ่ง^{๑๗} ิ่ง^{๑๘} ิ่ง^{๑๙} ิ่ง^{๒๐}
 ๑๕๘ ัจ^๑ ำ^๒ ำ^๓ ำ^๔ ำ^๕ ำ^๖ ำ^๗ ำ^๘ ำ^๙ ำ^{๑๐} ำ^{๑๑} ำ^{๑๒} ำ^{๑๓} ำ^{๑๔} ำ^{๑๕} ำ^{๑๖} ำ^{๑๗} ำ^{๑๘} ำ^{๑๙} ำ^{๒๐}

๒๐๑ ① โมงเมียงแมกม่วงไม้
 ยางเหยยบยอคยางเยย
 กลิงโคลงกล่าเกล้าเคลย
 แอนแอนอกแอบเออง

๒๐๒ ② อัญชันแอบช่มช่ม
 แก้วจับแก้ววันพรรด
 ทกโหนกึงเหียงหัน
 นกพริกจับพริกแล้ว

๒๐๓ ③ ตลิงปลิงปลิงปลุกตั้ง
 รังเนนรังนานเสยง
 คบแคคับแคเคยง
 โมงแมกเค้าโมงย้อ

๒๐๔ ④ ทับคาคาคาบแคล้ว
 กระทบพุกกระทบภูฝิ่ง
 กระทบกระทบาประนัง
 แก้วเกาะกิงแก้วชรัอง

มองเมย
 ยาทรเยอง
 กลอกลอ
 ออกเขยงอึงอล ฯ

อัญชัน
 ดอกแก้ว
 นาทก
 โดคเต้นตามเมย ฯ

รังเรยง
 แซร์อ้อ
 คุพลอต กัหนา
 ยอคโยไฟผิน ฯ

กลารัง
 พักพร้อง
 ศับท์แซร์
 สือถอยแถลงตาร ฯ

๒๐๕ กวรวไภยกระพ้อพรวง
 ๑ หนึ่งเจ้าทามหาหงษ์
 ราวังโพรร้อนรวงพง
 ไม้ส่วงไม้ไซร์

๒๐๖ เห็นวิหคนกไม้
 ๑ ชับคย่างบาทสเทิน
 อึงพนศัพนมเนิน
 ประทับข้างตางเข้า

๒๐๗ ชันบนลานพระแล้ว
 ๑ จุฑรูปเทียนบูชา
 แค้เรียนนิกปรารดนา
 หวังจิตร์คิดไกรรู้

๒๐๘ จุกเทียนสองเล่มแล้ว
 ๑ แม้จักได้วิวาหการ
 จงเรื่องโรจเสมอสมาน
 หากท่อนได้ร่วมห้อง

ทรูลง
 แห่งไหล
 โพรเพรียก พรวงแซ
 บักบอนเหยือกกัน ฯ

ไบเปลิน
 เร่งเร้า
 สดปพระ ประทมแม่
 สู่เบองบันใด ฯ

ปรีคา
 ทกผู้
 จักเสียง เทียนแฮย
 ร่วมได้ฤเสียม ฯ

อธิฐาน
 กับน้อง
 ทังค เทียนแท้
 คับสนแสงสุญ ฯ

๒๐๘ ① เห็นเทียนเรืองรุ่งเจ้า

จิตรยังเกิดยินดี

คงได้ร่วมภริมย์ศรี

ถึงมาทเม่นเร็วซำ

๒๐๙ ① กำกรวณศรีปราณีทั้ง

อีกพิพิธสาส์น

ตังนิราศนรินทร์จร

สารโคกเรียมแรมน้อง

๒๑๐ ① ซึ่งนิพนธ์นิราศร้าง

ไปปลุกเทียบคำบูรณ

สรีรักษรวบรวมสาร

ประสงค์แต่จรงจิตรร้าง

๒๑๑ ① เสริจเรื่องนิราศร้าง

นิพนธ์พจนกถกลอน

เฉลิมพระเกียรติคิศจร

กับจักให้อรแจ้ง

รัศมี

แก้กล่า

สุกสวาคี แล้วเอย

เชื่อได้โดยทายฯ

ทวาทศ มาศฤ

พริ้งพริ้ง

เวจเรือง กรวณพ้อ

ยิ่งถ้อยทั้งมวณฯ

แรมสถาน

อันอ้าง

จรเวช เรืองเอช

รักให้นิษฐ์ฟัง

แรมสมร

กล่าวแก้กล้ง

เกษมกุฎิ สยามแซ

เรื่องร้างไปประทมฯ

๒๑๓ ๐ วันเสารสืบทาค่า
 กติกมาศมเมียศกนั๊ก
 พันร้อยฉะนวุติศักดิ์
 ปางแรกบำราศร้าง

๒๑๔ ๐ บันลุตสิบคำขึ้น
 บุษยมาศในพรราชา
 นิพนธ์พจนรศสรา
 สัมฤทธิรสฤษติฐานั้น

๒๑๕ ๐ กรมวงษาสนิทผู้
 เรียบจวเรขกถา
 เนื่องเนกคณเมธา
 ควรจกัยอยศชรวง

ศุกบักษ์
 ษักรอ้าง
 ราชจวบ จุลนา
 เวศไรรู้ไกลสถาน ฯ

ทิวา วารเศษ
 แสะนั้น
 นิราศเรื่อง นฤา
 ขอบค่างโถถึง ฯ

ปรีชา เขี้ยวแฮ
 เพราะพรอ้ง
 ทุกทัว อ่านออย
 แชรช่นเสรวเสริญ ฯ

คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือ

พระครูปฐมเจติยานุรักษ์	พระมหาสุเทพ ฤๅสุธรรมโม
พระมหาพิพัฒน์ จนฺทูปโม	พุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม
คุณดำริห์ กลกิจ	คุณประสิทธิ์ กลิ่นเกษร
คุณสมพงษ์ สุฐาบัณฑุกุล	คุณไพฑูรย์ ยันตรสิงห์
คุณสมญา สวรรพินชชัย	คุณขงยุทธ ฐิติเบญจพล
คุณทรงวุฒิ วราตินันท์	คุณประวิติ ปฐมานุรักษ์
คุณรุ่งนภา ชันจิตต์ไพศาล	คุณอรรณู อ่วมเปี่ยม
คุณบุญปลูก ทวงเด็ก	คุณถิรนนท์ เกิดแสงดวง
คุณมานพ บาลเสน	คุณสุขสันต์ มะกรวัชณะ
คุณสุวิทย์ อินตะ	คุณสำราญ สังข์เวียนทอง

ආරක්ෂා වැඩි කිරීම
කර්මාන්තයේ පුනර්ජීවය
කර්මාන්තයේ පුනර්ජීවය
මෙහි ප්‍රධාන අංශයයි :